

ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА

Верховенство права для захисту довкілля

Відповідність державної політики України у сфері збереження біорізноманіття пріоритетам та цілям Європейського зеленого курсу

Відповідність державної політики України у сфері збереження біорізноманіття пріоритетам та цілям Європейського зеленого курсу

*Ми мріємо, щоб Україна досягла цих цілей
й ми змогли врятувати Природу!*

Команда ЕПЛ

Полонина Боржава, територія Смарагдової мережі, яку ми захищаємо

Цей аналітичний документ присвячений аналізу 17 показників Стратегії збереження біорізноманіття як частини Європейського зеленого курсу. В ньому подано матеріали, які виявляють на якому етапі знаходиться наше суспільство й скільки лишається для досягнення поставлених цілей для збереження біорізноманіття України.

Його важливість полягає в тому, що Україна опинилася на краю глибокої прірви. Тисячі річок пересихають, втрачають свої природні береги, забруднюються стоками з підприємств, птахи, бджоли та інші тварини гинуть від пестицидів, червонокнижні морські ссавці заплутуються та задихаються в риболовецьких сітках, тисячі тон добрив руйнують природний баланс екосистем, шкідливі речовини забруднюють ґрунти, половина нашої держави перетворилася на аграрну пустелю, а ліси вирубуються та перетворюються на плантації лісівників. Кожна людина відчуває ці зміни, дихаючи забрудненим повітрям, рятуючись від спеки, спостерігаючи цвітіння води, вибираючи чисту воду, остерігаючись нітратів в їжі, перестаючи бачити диких тварин. Спеціалісти та науковці Європейського Союзу винайшли в черговий раз рекомендації для спасіння. В черговий раз – бо вже останні 100 років природоохоронці намагаються врятувати природу та людство. Можливо цього разу загроза та зміни настільки відчутні, що ми нарешті почнемо діяти.

Автор: Катерина Полянська, еколог МБО “Екологія-Право-Людина”

Редакція: Олена Кравченко

Метою цього документа є аналіз відповідності державної політики України у сфері збереження біорізноманіття пріоритетам та цілям Європейського зеленого курсу, а саме – Стратегії збереження біорізноманіття; оцінка прогресу в досягненні зазначених цілей.

Методологія дослідження

Було проведено аналіз нормативно-правових документів України на предмет відповідності державної політики цілям Стратегії збереження біорізноманіття (European Union's Biodiversity Strategy for 2030), а саме Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»¹, Національної економічної стратегії на період до 2030 року², Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища України³. Використано матеріали,

¹ Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

² Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>

³ Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року | Кабінет Міністрів України. Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-planu-dij-z-ohoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-na-period-do-2025-roku-i210421-443>

надані Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, Держпродспоживслужбою, Представництвом України при Європейському Союзі та ін., проаналізовано інформацію, подану на офіційних інтернет-джерелах установ.

Проводилися консультації з фахівцями, окремі питання з аналітичного документу публікувалися на сайті МБО “Екологія-Право-Людина” та на сторінках в соц-мережах. Ми дуже вдячні фахівцям, які надавали свої коментарі, а також заповнили гугл-анкету.

Вивчалися матеріали Політичної школи Віри Нанівської, зокрема стандарти роботи демократичних урядів, стандарти аналізу політики, технології та методології реформ, матеріали щодо реформи десоветизації, принципи управління змінами, політична спроможність до екологічних реформ. Застосовано Logical Framework Approach та створено два logFrame для policy analysis та для comparative analysis.

Європейський зелений курс (ЄЗК)⁴ є ключовою наскрізною секторальною політикою з охорони довкілля в Європі, метою якої є досягнення статусу нейтрального до змін клімату континенту до 2050 року та відповідність поставленій меті всіх галузей економіки⁵.

Україна взяла на себе ряд зобов'язань у сфері боротьби зі зміною клімату та охорони довкілля відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також щодо вжиття заходів із приведення у відповідність національного законодавства до цілей ЄЗК. Постановою КМУ від 24.01.2020 №33⁶ було створено Міжвідомчу робочу групу з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Європейської Комісії “Європейський зелений курс”, якою розроблено позиційний документ щодо залучення України до ЄЗК. В документі Уряд України запропонував встановити регулярний діалог з ЄС щодо залучення української сторони до Європейського зеленого курсу та розробити спільну Дорожню карту участі України у ЄЗК. Під час засідання Групи 19.01.2021 під головуванням Прем'єр-міністра України Д. Шмигала⁷ було обговорено питання формування українського зеленого курсу на основі ЄЗК та представлено його пріоритети за ключовими напрямками. Прем'єр-міністр зазначив, що Україна докладатиме максимум зусиль для створення кліматично нейтрального європейського континенту та є невід'ємною частиною реалізації цілей Європейського зеленого курсу.

14 квітня 2021 Кабінет Міністрів України затвердив Програму розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки⁸, в розділі “Очікувані результати, ефективність Програми” зазначено, що виконання цієї Програми за напрямом розвитку інституційної спроможності суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва, сприятиме участі України у формуванні та реалізації політик у рамках ініціативи Європейської Комісії “Європейський зелений курс”. Одним із завдань щодо виконання Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки є

⁴ Європейський зелений курс. Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

⁵ Delivering the European Green Deal. Available from https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en

⁶ Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Європейської Комісії “Європейський зелений курс”. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33-2020-%D0%BF#Text>

⁷ Прем'єр-міністр: Україна є невід'ємною частиною реалізації цілей Європейського зеленого курсу. Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayina-ye-nevidyemnoyu-chastinoyu-realizaciyi-cilej-yeuropejskogo-zelenogo-kursu>

⁸ Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text>

започаткування та поглиблення діалогу з Європейським Союзом щодо залучення України до формування та реалізації політик у рамках ініціативи Європейської Комісії «Європейський зелений курс».

12 травня Комітет з питань інтеграції України до ЄС заслухав звіти⁹ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Мінекономіки, Міненерго, Мінінфраструктури, МЗС та Міністерства розвитку громад та територій України. Вони відзвітували про те, які заходи було вжито на виконання Рекомендацій Комітету, прийнятих за результатами комітетських слухань на тему: «Європейський зелений курс» 11 вересня 2020 року¹⁰. Під час створення Дорожньої карти синхронізації з ЄС у напрямі Європейського зеленого курсу європейські партнери порадили Україні зосередитися на виконанні ініціатив з енергоефективності, трансформації вугільних регіонів, водневої енергетики та розбудови інфраструктури кліматичного врядування, фіналізації важливих стратегій у різних напрямках.

19 травня 2021 у Брюсселі відбулося перше засідання Робочої групи цільового діалогу між Україною та ЄС щодо Європейського зеленого курсу та зеленого переходу України.

– Питання європейського зеленого курсу буде розглядатися на саміті Україна-ЄС чи ні?¹¹

– Так, буде розглядатися. Це питання взагалі є одним з найбільш пріоритетних в нашому діалозі. Тому що в усьому світі *екологія – це нова економіка*, будь-які економічні стратегії будуються через призму декарбонізації, зменшення викидів, пріоритезації зеленого виробництва. І тому Україна, розуміючи, що ми не можемо не бути в цьому тренді, тому що це шлях до ізоляції, домовилася з ЄС, що ми спільно будемо реалізовувати європейський зелений курс. Це політична домовленість з минулорічного саміту.

Ольга Стефанішина, віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України

12 жовтня 2021 року Президент України Володимир Зеленський, Президент Європейської ради Шарль Мішель та Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн¹² зустрілися в м. Києві для проведення 23-го Саміту Україна – ЄС та схвалили заяву, одним з пунктів якої є важлива цитата щодо ЄЗК: «Ми привітали започаткування діалогу щодо Європейського зеленого курсу та «зеленого» переходу України. Сторона ЄС привітала прагнення України наблизити свої політики та законодавство до Європейського зеленого курсу та підтвердила свою прихильність підтримці України у цих зусиллях за допомогою широкого спектру доступних інструментів та у співпраці з

⁹ Комітет заслухав звіти міністерств щодо заходів на виконання Рекомендацій комітетських слухань на тему: «Європейський зелений курс». Режим доступу до ресурсу: http://comeuroint.rada.gov.ua/news/main_news/73390.html

¹⁰ Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом провів комітетські слухання на тему «Європейський зелений курс (European Green Deal)». Режим доступу до ресурсу: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/197421.html

¹¹ Віцепрем'єрка Стефанішина про газову війну з Росією, вступ до НАТО, «відкрите небо» і «люб'ювання інтересів китайських комуністів». Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/intervyu-vitsepremyerky-olhy-stefanishynoyi/31500049.html>

¹² Спільна заява за підсумками 23-го Саміту Україна – Європейський Союз. Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-pidsumkami-23-go-samitu-ukrayina-yevropejsk-71037>

міжнародними фінансовими інституціями. Сторона ЄС привітала затвердження Україною оновленого національно визначеного внеску за Паризькою угодою та запропонувала Україні ухвалити довгострокову стратегію низьковуглецевого розвитку, включаючи проміжні цілі, із обов'язковою метою щодо досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2050 року, а також впроваджувати реформи, які сприятимуть та прискорюватимуть її «зелений» перехід. Україна представила свою позицію щодо механізму прикордонного коригування вуглецю (CBAM). ЄС і надалі підтримуватиме Україну у питанні «зеленого» переходу, у тому числі щодо розробки політики вуглецевого ціноутворення у контексті запропонованого ЄС механізму прикордонного коригування вуглецю (CBAM)”.

Збереження біорізноманіття в ЄЗК. 20 травня 2020 року в структурі ЄЗК прийнято спеціальну Стратегію збереження біорізноманіття¹³ (Biodiversity Strategy to bring nature back into our lives)¹⁴, в якій прописано 17 ключових показників, яких мають досягти європейські країни.

1. Юридично захистити щонайменше 30% суходутної території ЄС та 30 % морської акваторії ЄС та інтегрувати екологічні коридори, як частину справжньої Транс-європейської екомережі.
2. Суворо охороняти щонайменше третину природоохоронних територій ЄС, включаючи всі первинні ліси та праліси, що залишились в ЄС
3. Здійснювати ефективний менеджмент всіма територіями, що знаходяться під охороною, визначаючи чіткі цілі та заходи щодо збереження, а також відслідковувати їх належним чином.
4. Юридичні обов'язкові цілі ЄС з відновлення природи, які мають бути запропоновані у 2021 році, підлягають проведенню оцінки впливу. До 2030 р. будуть відновлені значні території деградованих екосистем та екосистем, які депонують вуглець; природні оселища та види не демонструватимуть погіршення тенденцій та статусу збереження; і принаймні 30 % видів матимуть сприятливий статус збереження або, принаймні, будуть демонструвати позитивну тенденцію.
5. Зниження чисельності природних запилювачів припиниться.
6. Використання хімічних пестицидів та ризику від них знизяться на 50 %, а використання більш небезпечних пестицидів — на 50 %
7. Щонайменше 10 % сільськогосподарських територій вкриті ландшафтами з високими біорізноманіттям.
8. Щонайменше 25 % сільськогосподарських угідь використовуються для органічного землеробства, і застосування агроекологічних практик значно збільшилося.
9. В ЄС висаджено три мільярди нових дерев у повній відповідності до екологічних принципів.
10. Значний прогрес досягнуто у відновленні територій із забрудненими ґрунтами.
11. Відновлено щонайменше 25 000 км вільноплинних річок.
12. На 50 % зменшиться кількість охоронюваних видів, які потерпають від інвазійних чужорідних видів.
13. Втрати поживних речовин з добрив зменшуються на 50 %, що призводить до скорочення використання добрив щонайменше на 20 %.

¹³ Reinforcing Europe's resilience: halting biodiversity loss and building a healthy and sustainable food system. Available from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_884

¹⁴ EU Biodiversity Strategy for 2030. Available from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380>

14. Міста з населенням в не менше ніж 20 000 жителів мають амбітні Плани міського озеленення.
15. Жодні хімічні пестициди не використовуються у чутливих районах, таких як міські зелені зони ЄС.
16. Негативний вплив на чутливі види та природні оселища, в тому числі на глибоководному морському дні, через риболовлю та видобувну діяльність суттєво зменшений для досягнення належного екологічного стану.
17. Побічний прилов видів ліквідується або зменшується до рівня, який дозволяє відновлення і збереження популяцій.

За прогресом виконання зазначених цілей можна спостерігати на спеціальній платформі для моніторингу результатів виконання Стратегії охорони біорізноманіття – EU Biodiversity Strategy Dashboard¹⁵ та EU Biodiversity Strategy Actions Tracker¹⁶. На жаль, в Україні поки що не створено відповідного порталу, присвяченого виконанню цілей Європейського зеленого курсу та його стратегіям. Існує сторінка Таймлайн Європейського зеленого курсу¹⁷, на якій зібрано посилання на основні документи ЄЗК та їх резюме, однак на ній не відстежується виконання Україною завдань ЄЗК.

¹⁵ EU Biodiversity Strategy Dashboard. Available from

<https://dopa.jrc.ec.europa.eu/kcbd/dashboard/#COHERENT%20NETWORK%20OF%20PROTECTED%20AREAS>

¹⁶ EU Biodiversity Strategy Actions Tracker. Available from <https://dopa.jrc.ec.europa.eu/kcbd/actions-tracker/#EU%20NATURE%20RESTORATION%20PLAN>

¹⁷ EU Biodiversity Strategy Actions Tracker. Available from <https://dopa.jrc.ec.europa.eu/kcbd/actions-tracker/#EU%20NATURE%20RESTORATION%20PLAN>

Оцінка прогресу ЄС та UA в чотирьох сферах: нормативна, інституційно-адміністративна, бюджетна, дослідження/освіта

1.1 Нормативно-правові зміни

В Стратегії збереження біорізноманіття зазначено, що, попри наявність міцної законодавчої бази із захисту довкілля в ЄС, імплементація на місцях значно відстає, що спричиняє неабиякі наслідки для біорізноманіття та призводить до значних економічних витрат. Тому, важливим завданнями є **повна імплементація та виконання екологічного законодавства ЄС**, а також забезпечення співпраці Європейської Комісії з державами-членами та європейськими мережами екологічних агентств, інспекторами, аудиторами, поліцією, прокурорами та суддями, підтримка ролі громадянського суспільства в якості наглядового органу за дотриманням вимог, покращення доступу до правосуддя в національних судах з екологічних питань для окремих осіб та НУО.

Окремим важливим напрямком є виконання завдань Пташиної та Оселищної Директив, а саме - завершення формування мережі Natura 2000 та ефективний менеджмент всіх її територій.

В Україні також наявна природоохоронна законодавча база, створені чіткі та прозорі механізми ОВД та СЕО, однак потрібно щоб запрацював сучасний державний екологічний контроль, щоб були створені підзаконні акти до ОВД та СЕО, досягнуто балансу між впровадженням земельної реформи та збереженням біорізноманіття, було продовжено імплементацію законодавства ЄС (зокрема, відповідно до глави 6 "Навколишнє середовище" IV розділу Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони)¹⁸.

Міндовкілля є координатором розробки Стратегії збереження біорізноманіття України до 2030 року. Стратегію буде розроблено відповідно до Регламенту Кабінету Міністрів України затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 р. № 950¹⁹, параграф 57. Вона, в обов'язковому порядку має містити опис проблем, які обумовили її прийняття, і нормативно-правових актів, що діють у відповідних сферах; аналіз поточного стану справ, тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем; стратегічні цілі та показники їх досягнення; завдання, спрямовані на досягнення поставлених цілей, етапи їх виконання, очікувані результати на кожному етапі, з відображенням запланованого темпу досягнення цільових показників та орієнтовного обсягу необхідних фінансових, матеріально-технічних, людських та інших ресурсів; порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації стратегії та звітування; операційний план реалізації стратегії на трирічний період.

Аналогом мережі Natura 2000 в Україні є Смарагдова мережа. Її формування, а також охорона рідкісних видів флори і фауни та середовищ їх існування, забезпечення проведення належної оцінки впливу планованої діяльності на такі території потребує апроксимації Оселищної та Пташиної Директив та прийняття Проекту Закону України «Про території Смарагдової мережі». Законопроект 4461 зареєстровано у Верховній

¹⁸ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Режим доступу до ресурсу:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

¹⁹ Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України. Режим доступу до ресурсу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF#Text>

Раді, розглянуто в першому читанні та відправлено на повторне перше читання. Його метою є встановлення правових та організаційних засад визначення територій Смарагдової мережі та управління ними для збереження природних оселищ та видів флори і фауни, що підлягають особливій охороні, правових та організаційних засад оцінки впливу на території Смарагдової мережі в процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на природні комплекси.

Території Смарагдової мережі не є територіями з абсолютно заповідним режимом, це території з відповідним природоохоронним менеджментом, головним завданням якого є збереження рідкісних видів флори і фауни та оселищ. Якщо діяльність, яка провадиться на такій території не шкодить зазначеним видам та оселищам, вона є допустимою. Для цього потрібно пройти або процедуру оцінки впливу на довкілля, або окремо оцінку впливу на території Смарагдової мережі. ОВД може включати в себе оцінку впливу на території Смарагдової мережі.

1.2 Інституційно-адміністративні зміни

В ЄС заплановано створення нової всеосяжної Європейської системи управління, моніторингу та нагляду за біорізноманіттям та виконанням зобов'язань щодо збереження біорізноманіття, узгоджених на національному, європейському та міжнародному рівнях.

В Україні таким центром є Міндовкілля, однак його робота не може забезпечуватися належним чином на місцях, оскільки через реформу було скасовано обласні управління охорони навколишнього природного середовища. Система управління, моніторингу та нагляду не працює належним чином. Природоохоронна сфера знаходиться в край важкому стані. Заповідні території під загрозою знищення, постійно порушується природоохоронне законодавство, не відслідковується виконання міжнародних зобов'язань. Існує гостра потреба у відновленні органів Міндовкілля на місцях, а також реформуванні підсистем моніторингу, контролю та нагляду; створенні окремого Агентства заповідної справи, або повноцінного Департаменту для реалізації державної політики у сфері розвитку та управління територіями і об'єктами природно-заповідного фонду, територіями Смарагдової мережі та збереження біорізноманіття, розширення Команди підтримки реформ аналітиками і менеджерами, які займатимуться питаннями впровадження ЄЗК в Україні.

1.3 Бюджетні зміни

В Стратегії збереження біорізноманіття²⁰ наявні спеціальні підрозділи, присвячені питанням бізнесу в інтересах біорізноманіття, інвестицій, ціноутворення та оподаткування. З метою побудови інтегрованого підходу заплановані такі дії.

- Повна інтеграція екологічних та соціальних інтересів у бізнес-стратегії.
- Нова ініціатива щодо Сталого корпоративного управління - врахування питань прав людини та екологічних обов'язків в усіх ланцюгах економічної вартості пропорційно до розмірів підприємств.

²⁰ EU Biodiversity Strategy for 2030. Available from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380>

- Перегляд зобов'язань щодо звітності підприємств відповідно до Директиви про не фінансову звітність з метою поліпшення якості та обсягу розкриття нефінансової інформації, у тому числі щодо екологічних аспектів, таких як вплив на біорізноманіття.
- Створення руху «Європейський бізнес за біорізноманіття». Стимулювання та усунення бар'єрів для прийняття природоохоронних рішень.
- Фінансова підтримка інвестицій, сприятливих для біорізноманіття.
- Відповідно до програми Invest EU, буде створена спеціальна ініціатива щодо природного капіталу та циркулярної економіки.
- Зміни в системах оподаткування.
- Застосування принципів «користувач платить» та «забруднювач платить».
- Створення міжнародної ініціативи обліку природного капіталу.
- Забезпечення виконання положень про біорізноманіття у всіх торговельних угодах, у тому числі через Головного координатора з питань дотримання торговельних зобов'язань ЄС (EU Chief Trade Enforcement Officer).
- Запровадження законодавчих та інших заходів щодо уникнення або мінімізації появи на ринку ЄС продуктів, пов'язаних з вирубкою або деградацією лісів. Заохочення імпорту та виробничо-збутових ланцюгів, що не шкодять лісам.
- Вжиття заходів для боротьби з незаконною торгівлею дикими тваринами. Перегляд Плану дій ЄС проти торгівлі об'єктами дикої природи.
- Перегляд Директиви про екологічну злочинність, включаючи розширення сфери її застосування та введення конкретних положень щодо видів та рівнів кримінальних санкцій.
- Мобілізація ініціативи «Aid for Trade».

В Україні в першу чергу потрібно збільшити фінансування природоохоронних установ, встановити контроль за використанням коштів фондів охорони навколишнього природного середовища щоб вони не використовувалися на шкідливі для довкілля проекти, а також переглянути плани фінансування програм, які містять заходи, що призведуть до погіршення стану природних комплексів, забезпечити належне фінансування дослідницьких та моніторингових програм, виділяти кошти на підготовку спеціалістів в галузі охорони довкілля. Адаптувати та впроваджувати бюджетні зміни, заплановані в Стратегії збереження біорізноманіття.

З метою зведення до мінімуму та уникнення негативних впливів на природні комплекси, зменшення конфліктів, запобігання негативних наслідків, додаткових витрат та затримок на пізньому етапі розробки проектів, потрібно проводити стратегічне планування та стратегічну екологічну оцінку, а також якісну оцінку впливу на довкілля.

1.4 Дослідження та освіта

Стратегія збереження біорізноманіття²¹ пропонує такі кроки для вдосконалення знань, освіти та вмінь.

- Інвестиції в дослідження, інновації та обмін знаннями.
- Новий Порядок денний з питань навичок (Skills Agenda).

²¹ EU Biodiversity Strategy for 2030. Available from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380#footnote76>

- Включення в Horizon Europe's Missions²² довгострокової стратегічної програми досліджень біорізноманіття.
- Створення Центру знань про біорізноманіття у тісній співпраці з Європейським агентством з навколишнього середовища.
- Збільшення підтримки Міжурядової науково-політичної платформи з питань біорізноманіття та екосистемних послуг (IPBES)²³.

В сфері охорони природи в Україні спостерігається катастрофічна нестача наукових даних, технічної бази, фахівців на місцях, проведення комплексних досліджень на суходолі та на морі. Це база яку потрібно реанімувати паралельно з еко-освітніми та екопросвітніми заходами.

Зокрема, в рамках створення Смарагдової мережі потрібно провести дослідження на території всієї України з метою вивчення сучасного стану популяцій рідкісних видів рослин і тварин, а також оселищ, що охороняються Бернською конвенцією. Це дозволить деталізувати та оновити дані й завершити проектування мережі, а після ухвалення законопроекту «Про території Смарагдової мережі», перейти до наступного етапу – складання менеджмент-планів територій.

Існуюча мережа природно-заповідних територій України, яка складається з восьми з половиною тисяч об'єктів, також потребує ґрунтовних досліджень їхнього стану, напрацювання необхідних заходів з менеджменту та створення постійної системи моніторингу.

²²EU Missions in Horizon Europe. Available from https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe_en

²³ Міжурядова науково-політична платформа з питань біорізноманіття та екосистемних послуг. Режим доступу до ресурсу: <https://ipbes.net/>

Оцінка прогресу щодо 17 цілей

Ціль № 1 Юридично захистити щонайменше 30% сухопутної території ЄС та 30 % морської акваторії ЄС та інтегрувати екологічні коридори, як частину справжньої Транс-європейської екомережі.

За даними EU Biodiversity Strategy Dashboard²⁴, станом на 22.09.2021 в ЄС юридично захищені сухопутні території складають 26 % (визначені на національному рівні – 8 %), морські – 12 %. Розроблено Пропозиції Комісії щодо критеріїв та вказівок щодо визначення та призначення додаткових охоронюваних територій та відповідного планування управління. Зазначено²⁵, що управління заповідними територіями з чіткими цілями та заходами щодо збереження, включаючи заходи з управління рибальством, можливе, на трьох рівнях: суворо охоронювані території, території Natura 2000 (рис. 1) та інші охоронювані території.

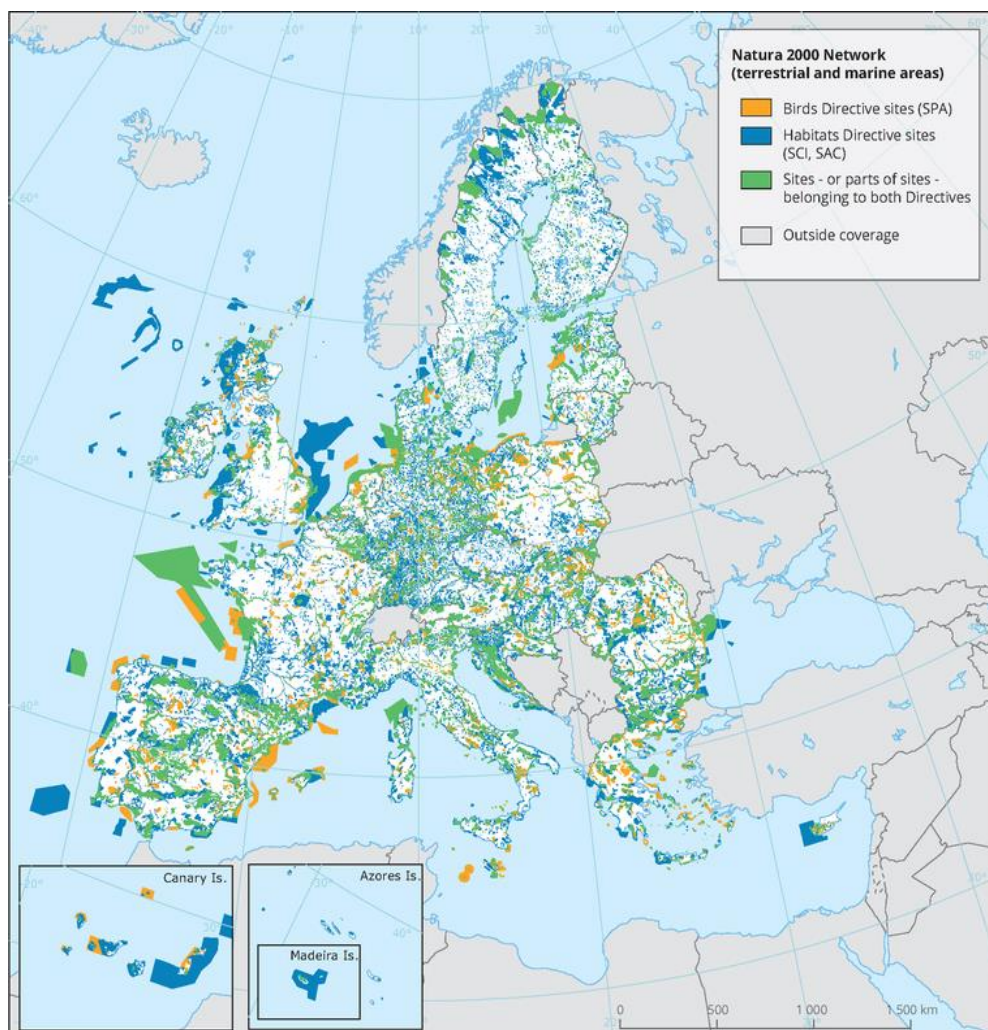

Рис. 1 Мережа Натура-2000²⁶.

²⁴ EU Biodiversity Strategy Dashboard. Available from <https://dopa.jrc.ec.europa.eu/kcbd/dashboard/#COHERENT%20NETWORK%20OF%20PROTECTED%20AREAS>

²⁵ EU Biodiversity Strategy Actions Tracker. Available from <https://dopa.jrc.ec.europa.eu/kcbd/actions-tracker/#COHERENT%20NETWORK%20OF%20PROTECTED%20AREAS>

²⁶ The map shows the Natura 2000 sites (version 2018) for EU28 countries. Available from <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/natura-2000-network-terrestrial-and>

За офіційними даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів **України**, станом на 01.01.2021 природно-заповідний фонд (ПЗФ) України має в своєму складі 8633 території та об'єкти фактичною площею 4105522,247 га та 402500,0 га в межах акваторії Чорного моря. Відношення фактичної площі ПЗФ до площі держави ("показник заповідності") становить 6,8%.

3 січня 2022 року Президент України підписав укази про створення²⁷ трьох нових національних природних парків в Україні "Пуца Радзівіла", "Куяльницький" і "Холодний Яр".

Смарагдова мережа в межах України (рис. 2) складається з 337 територій площею 8098240,9 га, що складає 13,4% від площі держави. Однак ці площі не можна повністю сумувати, оскільки частина територій Смарагдової мережі перекривається з територіями ПЗФ.

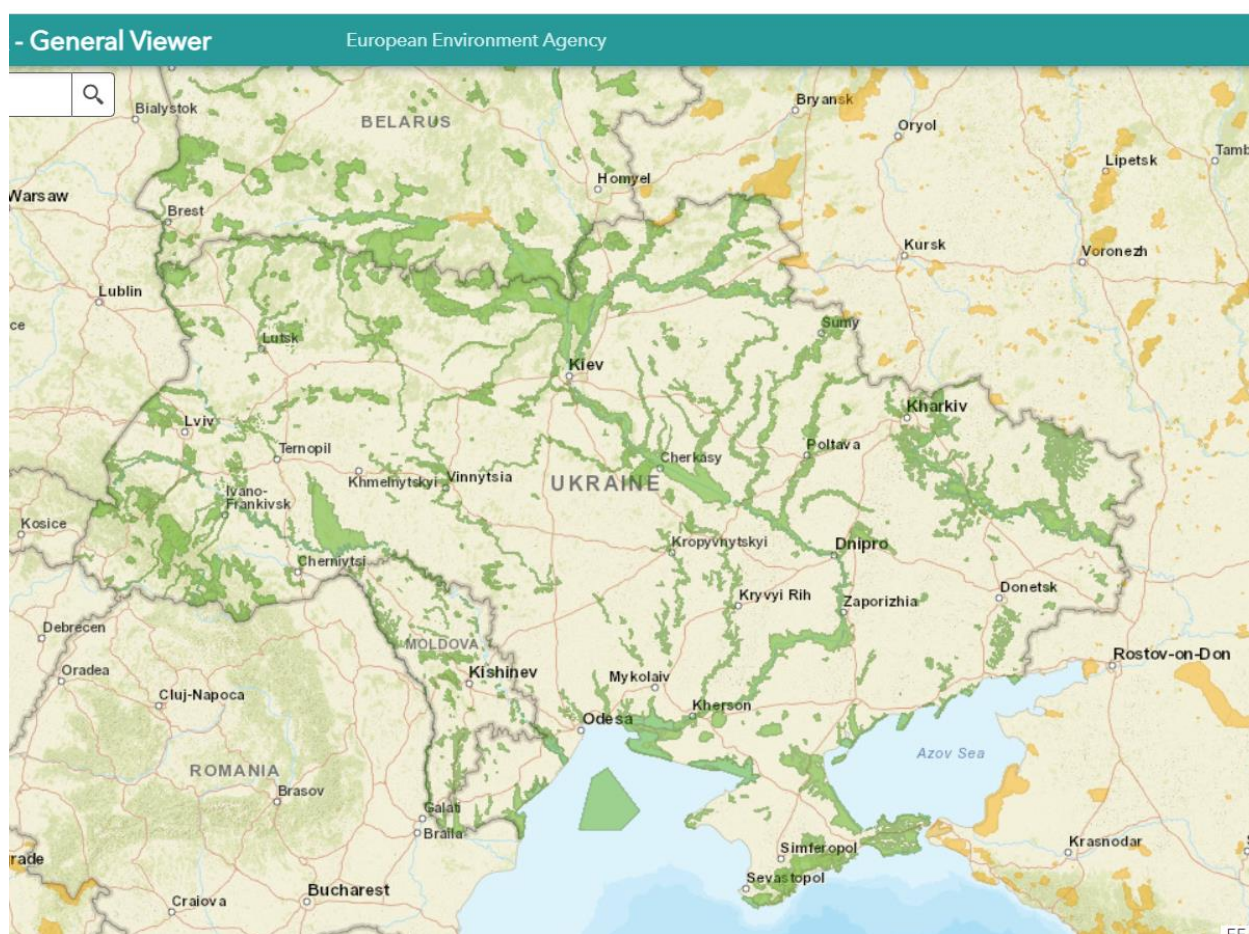

Рис. 2 Смарагдова мережа²⁸.

На сьогодні в Україні визначено 50 водно-болотних угідь міжнародного значення, 8 біосферних резерватів ЮНЕСКО, 15 частин транснаціонального об'єкта всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи".

²⁷ В Україні з'являться три нові природні парки. Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/v-ukraini-zjavliatsia-try-novi-pryrodni-parky-a-60320537/a-60320537>

²⁸ The Emerald Network Viewer. Available from <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-viewer>

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695 передбачено розширення площі ПЗФ до 15 % від загальної території країни у 2027 році.

Створення природоохоронних територій також передбачено іншими діючими в Україні міжнародними конвенціями та угодами, а саме: Конвенцією про водно-болотні угіддя міжнародного значення, головним чином як середовища перебування водоплавних птахів (стаття 2), Конвенцією про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (стаття 4), Конвенцією про збереження мігруючих видів диких тварин (стаття 2), Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (стаття 5), Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат (стаття 4), Програмою ЮНЕСКО “Людина і біосфера”.

Площа території національної екологічної мережі України становить 23038,9 тис. га, що складає 38,17 % від загальної території країни.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про екологічну мережу України» (далі – Закон) місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у сфері формування, збереження та використання екомережі в межах своїх повноважень забезпечують розроблення та виконання регіональних і місцевих схем та програм розвитку екомережі, проведення необхідних для цього наукових досліджень.

Згідно із статтею 15 Закону проектування екомережі здійснюється шляхом розроблення регіональних схем формування екомережі Автономної Республіки Крим та областей, а також місцевих схем формування екомережі районів, населених пунктів та інших територій України. Регіональні та місцеві схеми формування екомережі затверджуються відповідними радами після їх погодження із обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Зведена схема формування екомережі України є складовою частиною Генеральної схеми планування території України і затверджується Верховною Радою України. До Зведеної схеми формування екомережі України, а також регіональних та місцевих схем формування екомережі періодично, у міру розширення можливостей для розвитку такої мережі, але не рідше одного разу на десять років, вносяться зміни органами, до повноважень яких віднесено затвердження зазначених схем.

Пунктом 35 Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням КМУ від 21 квітня 2021 р. № 443-р, передбачено визначення пріоритетів та концептуальних рішень щодо формування національної екологічної мережі у Генеральній схемі планування території України на період після 2021 року, індикатором виконання є затверджена Генеральна схема планування території України на період після 2021 року.

На сьогодні у Верховній Раді України на розгляді знаходиться законопроект (реєстр. № 3337 від 14.04.2020) «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» щодо Генеральної схеми планування території України» (прийнято в першому читанні 03.02.2021), який спрямований на визначення основних засад планування території на державному рівні, в тому числі формування національної екологічної мережі, створення законодавчого підґрунтя для розроблення та функціонування Генеральної схеми.

Пунктом 34 вищезазначеного Національного плану дій передбачено місцевим органам виконавчої влади забезпечити протягом 2021- 2025 рр. розроблення, оновлення та виконання регіональних та місцевих програм і схем формування екологічної мережі.

За інформацією Міндовкілля, затверджено 15 схем формування екологічної мережі на регіональному рівні, зокрема у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Одеській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій, Чернігівській областях.

Відновлення територій із деградованими і малопродуктивними землями здійснюється згідно статей 51, 52 Закону України «Про охорону земель» та статей 172, 166 Земельного кодексу України шляхом проведення консервації та рекультивації таких земель.

Через відсутність належної системи менеджменту, контролю, нагляду та моніторингу природоохоронних територій постійно фіксуються порушення чинного законодавства. Наявність природоохоронного статусу, чи належність до елемента екомережі не є гарантією захисту та збереження цінних територій, видів та оселищ.

Створення природоохоронних територій блокується землевласниками та землекористувачами. В першу чергу враховуються економічні інтереси громад, аніж захист природи. Лише у виняткових випадках громади самі вирішують створити заповідну територію. Бізнес вбачає в створенні природоохоронних мереж перепону видобутку ресурсів, сільськогосподарській діяльності, вирубуванню лісів й блокує всі кроки щодо створення таких мереж.

Ціль № 2 Суворо охороняти щонайменше третину природоохоронних територій ЄС, включаючи всі первинні ліси та праліси, що залишились в ЄС.

Насьогодні в ЄС під суворим захистом знаходяться лише 3 % суходолу та менше 1 % морських акваторій²⁹.

За офіційними даними Міндовкілля, якщо вважати, що термін “під суворою охороною” означає обмеження у будь-якій діяльності на визначеній території, то в Україні площа природних заповідників та заповідних урочищ становить 302,277 тис. га, або 0,5% від території держави, 7,4% від площі природно-заповідного фонду в межах України. Крім того до цієї категорії можна віднести заповідні зони національних природних парків, біосферних заповідників, регіональних ландшафтних парків тощо. Окремий облік площ таких зон не ведеться.

З метою досягнення цього показника в Україні потрібно ввести більш детальний облік територій та об'єктів природно-заповідного фонду з належним картуванням, щоб забезпечити можливість оцінити поточний стан охорони та розробити план дій зі збільшення площ таких територій, а також забезпечення на практиці режиму суворої охорони.

²⁹ EU Biodiversity Strategy for 2030. Available from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380#footnote76>

Ціль № 3 Здійснювати ефективний менеджмент всіма територіями, що знаходяться під охороною, визначаючи чіткі цілі та заходи щодо збереження, а також відслідковувати їх належним чином.

За прогресом в досягненні цілі в ЄС можна спостерігати в EU Biodiversity Strategy Actions Tracker. Вона позначена як «триває». На сьогодні її завданнями є.

- Підготування Угоди з державами-членами щодо критеріїв та керівництв щодо додаткових заповідних територій.
- Завершення створення мережі Натура 2000, включно з морськими територіями.
- Координація дій з державами-членами (включаючи біогеографічні регіони та регіональні морські конвенції) щодо забезпечення виконання ЄС до 2030 р. Цілей охорони природи на суші та морі (30% охоронюваних територій, включаючи 10% суворо охоронюваних територій).
- Підготування посібника з моніторингу та звітності про охоронювані території, що не належать до Натура 2000. Значний прогрес у визначенні на законодавчому рівні нових заповідних територій та інтеграції екологічних коридорів.
- Розробка керівництв щодо визначення, картографування, моніторингу та суворої охорони всіх пралісів та старовікових лісів ЄС.
- Сприяння та підтримка інвестицій у зелену та синю інфраструктуру та транскордонне співробітництво між державами-членами з метою створення екологічних коридорів.
- Захист та відновлення тропічних та субтропічних морських та наземних екосистем у найвіддаленіших регіонах ЄС.

В Україні за офіційними даними Міндовкілля, для оцінки ефективності менеджменту природоохоронних територій потрібно здійснити додаткові дослідження. Наразі Міндовкілля вивчає можливість запровадження на національному рівні методики оцінки ефективності управління природно-заповідними територіями (METT та SSPAMETT).

Однак, вже зараз природно-заповідним територіям загрожують незаконне розпаювання земель, розорювання, вирубка дерев, забруднення, браконьєрство, пошкодження внаслідок військових дій, рекреаційне навантаження, забудова, зведення та вплив об'єктів вітрової та гідроенергетики, зведення об'єктів інфраструктури, поширення інтродуцентів, джипінг, видобуток корисних копалин, зарегулювання стоку річок, загибель видів через використання пестицидів, підпали, лісові пожежі та інші. Вони перебувають під постійною загрозою знищення. Й їхній статус не рятує від порушень природоохоронного законодавства, які постійно фіксуються. Тому потрібно вживати термінових дій в цій сфері.

Ціль № 4 Юридичні обов'язкові цілі ЄС з відновлення природи, які мають бути запропоновані у 2021 році, підлягають проведенню оцінки впливу. До 2030 р. будуть відновлені значні території деградованих екосистем та екосистем, які депонують вуглець; природні оселища та види не демонструватимуть погіршення тенденцій та статусу збереження; і принаймні 30 % видів матимуть

сприятливий статус збереження або, принаймні, будуть демонструвати позитивну тенденцію.

В ЄС на виконання цього пункту вже розроблені “Guidance on the selection and prioritisation of species and habitats for priority actions to ensure that at least 30% of species and habitats not currently in favourable status are in that category by 2030, or at least show a strong positive trend” та підписна “Agreement with the Member States on Guidance on the selection and prioritisation of species and habitats for priority actions to ensure that at least 30% of species and habitats not currently in favourable status are in that category by 2030, or at least show a strong positive trend”. Триває робота з розроблення пропозицій щодо обов'язкових цілей ЄС щодо відновлення природи, включаючи оцінку можливої загальноєвропейської методології для картографування, оцінки та досягнення належного стану екосистем, щоб вони могли принести користь. Також розробляються Керівництва з картографування та моніторингу заходів з відновлення та екосистемних умов та послуг.

В Україні лише розпочато розробку Стратегії збереження біорізноманіття до 2030 року. Коли документ буде готовий відбудеться процедура стратегічної екологічної оцінки, відповідно до чинного законодавства України. З метою відновлення екосистем та збереження видів потрібно чітко керуватися та йти до досягнення цілей, зазначених в цьому документі. Лише тоді можливе досягнення позитивних тенденцій.

Довготривала політика меліорації докорінним чином змінила природні гідрологічні умови територій колишніх болотних комплексів. Лише до 1979 року було осушено 2,342 млн. га боліт і заболочених земель, що складало більше 42 % земельно-болотного фонду УРСР. Осушувальна меліорація та сільськогосподарське використання осушених земель призвели до порушення водного режиму територій, зниження рівня ґрунтових вод, скорочення площі боліт, критичного зменшення вологи у ґрунті, зростання пожежної небезпеки. Трансформація природних вод виявилася перш за все в зміні кількісних показників водного стоку. Змінилися мікро- та мезокліматичні показники територій. Наприклад, утворення островів холоду на орних землях серед лісу пізньої весни та ранньої осені через уповільнений обмін повітрям з прилеглими лісами та перегрівання поверхні ґрунту влітку й пришвидшення процесів випаровування й транспірації. Не менш важливо і те, що осушення боліт прискорює зміни клімату через вивільнення двоокису вуглецю.

Частина боліт зникла або поступово зникає. Через зменшення запасів води та кліматичні зміни ці процеси пришвидшуються, процеси самовідновлення боліт відбуваються занадто повільно з високим ризиком заростання, що вимагає термінових дій з їх захисту та відновлення.

Відновлення болотних ландшафтних комплексів сприятиме:

- підвищенню рівня води в болотах та водотоках, рівнів ґрунтових вод на прилеглих територіях;
- перешкоджанню заростання боліт;
- покращенню мікроклімату територій, а також буде внеском в загальні процеси адаптації до змін клімату шляхом консервації вуглецю;
- збереженню цінних екосистем та оселищ для рідкісних видів рослин і тварин;
- покращенню стану лісових екосистем, адже через низький рівень ґрунтових вод все частіше спостерігаються негативні впливи на стан деревостанів та, як наслідок їх послаблення й пошкодження хворобами та шкідниками;

- особливо актуальним в лісових господарствах буде існування додаткових природних протипожежних водойм;
- збільшення запасів ґрунтових вод сприятиме веденню особистих селянських господарств.

Всі перелічені наслідки матимуть позитивний соціально-економічний ефект. За результатами досліджень потрібно розробити та ухвалити комплексну програму з відновлення боліт та збільшення водності на території України.

Зміна клімату є наслідком сукупного антропогенного впливу – розорювання, знеліснення, забруднення, зарегулювання стоку, осушувальної меліорації, фрагментації оселищ, що потребує комплексного підходу у вирішенні цього питання.

Ціль № 5 Зниження чисельності природних запилювачів припиниться.

В червні 2018 року Європейська Комісія прийняла EU Pollinators initiative³⁰, яка є першою в історії ЄС основою для подолання зниження чисельності диких запилювачів. В рамках виконання цілі №5 в ЄС зроблено звіт щодо прогресу³¹ з імплементації цієї ініціативи, триває робота з її впровадження. За даними Звіту³² в останні десятиліття чисельність диких комах-запилювачів різко скоротилися, багато видів знаходиться на межі зникнення. Втрата диких запилювачів є серйозною причиною для занепокоєння. Це пояснюється тим, що близько 80% видів сільськогосподарських та дико-квітучих рослин у ЄС залежать, принаймні частково, від запилення тваринами. Близько 3,7 млрд євро річної сільськогосподарської продукції ЄС безпосередньо залежить від комах-запилювачів.

Однак, попри всі зусилля, експерти відмічають існування значних прогалин в даних та інформації щодо чисельності комах-запилювачів, причин їх зниження та наслідків для природи та добробуту людини. У 2018 році ЮНЕП (Програма ООН з навколишнього середовища) ухвалила документ з метою захисту природних запилювачів Conservation and sustainable use of pollinators.³³

В **Україні** та світі різко зменшується чисельність комах-запилювачів, деякі види зникли. За даними науковців³⁴, головними причинами цього є втрата середовищ існування - різке зменшення площ із природною рослинністю, придатних для гніздування та живлення диких бджіл; інтенсивне сільське господарство; використання пестицидів; фрагментація природних територій; весняні та осінні випалювання сухої рослинності на межах полів, узбіччях лісосмуг та доріг, балках і яругах. Це призводить до загибелі бджіл, їхніх гнізд в сухих стеблах рослин, гинуть запліднені самки джмелів, які сховалися на зимівлю або перезимували в сухій рослинній підстилці.

³⁰ EU Pollinators Initiative. Available from

https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/pollinators/policy_en.htm

³¹ Progress in the implementation of the EU Pollinators Initiative. Available from

https://ec.europa.eu/environment/pdf/nature/conservation/species/pollinators/Progress_in_the_implementation_of_the_EU_Pollinators_Initiative.pdf

³² Progress in the implementation of the EU Pollinators Initiative. Available from

https://ec.europa.eu/environment/pdf/nature/conservation/species/pollinators/Progress_in_the_implementation_of_the_EU_Pollinators_Initiative.pdf

³³ Conservation and sustainable all of pollinators. Available from

<https://www.cbd.int/doc/c/ca37/8073/bcc8bf627c0d00bdb6f4ab9a/sbstta-22-10-en.pdf>

³⁴ Збереження диких запилювачів: шляхи вирішення. Режим доступу до ресурсу:

<https://www.syngenta.ua/news/novini-kompaniyi/zberzhennya-dikih-zapilyuvachiv-shlyahi-virishennya>

З метою збільшення чисельності видів та збереження природних запилювачів, а також зростанню врожайності потрібно втілити наступні кроки: створення природоохоронних територій та “островів біорізноманіття серед сільськогосподарських угідь; заборона використання небезпечних пестицидів; встановлення штучних гніздівель; створення ділянок, засіяних природною рослинністю; перешкоджання палам сухої трави.

Оскільки в природі все взаємопов'язано, то досягнення більшості цілей Стратегії збереження біорізноманіття призведе до покращення ситуації з природними запилювачами.

Ціль № 6 Використання хімічних пестицидів та ризики від них знизяться на 50 %, а використання більш небезпечних пестицидів — на 50 %

В EU Biodiversity Strategy Actions Tracker зазначено, що в ЄС тривають дії з досягнення цієї цілі, зокрема відповідно до Стратегії «Від ферми до виделки» - вдосконалення положень щодо інтегрованого менеджменту шкідників (integrated pest management (IPM) та сприяння більш широкому використанню безпечних альтернативних способів захисту врожаю від шкідників та хвороб, таких як сівозміна та механічне видалення бур'янів, зменшення використання небезпечних пестицидів і залежності від них загалом. Також триває перегляд Директиви 2009/128/ЄС про стале використання пестицидів (Sustainable Use of Pesticides Directive³⁵).

За даними Держпродспоживслужби, в **Україні** питання щодо господарської діяльності в сфері поводження з пестицидами та агрохімікатами врегульовано законами “Про пестициди і агрохімікати”, “Про захист рослин”, “Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення”, Державними санітарними правилами “Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві” ДСанПІН 8.8.1.2.001-98 та іншими нормативно-правовими актами.

Верховною Радою України зареєстрований проєкт Закону про захист рослин від 16.01.2021 № 4600. Проєкт закону розроблено з метою системного та комплексного перегляду державного регулювання, яке на сьогодні має місце в сфері захисту рослин, сфері обігу і застосування засобів захисту рослин, а також здійснення державного контролю та інших офіційних заходів у зазначених сферах.

Відповідно до Угоди про асоціацію Україна також здійснює заходи з імплементації Директиви № 2009/128/ЄК Європейського Парламенту та Ради від 21 жовтня 2009 року, якою встановлюються правові основи для діяльності Співтовариства з метою досягнення екологічно стійкого застосування пестицидів.

Під час консультацій зі спеціалістами було розроблено рекомендації, які зможуть наблизити Україну до виконання поставленої цілі.

- 1. Внести зміни до Закону України «Про пестициди і агрохімікати» та до постанови Кабінету Міністрів України від 02.11.1995 року № 881 «Про затвердження порядку державного обліку наявності та використання пестицидів і**

³⁵ Sustainable use of pesticides. Available from https://ec.europa.eu/food/plants/pesticides/sustainable-use-pesticides_en

агрохімікатів» в частині врегулювання забезпечення постійного моніторингу та контролю за використанням пестицидів.

2. Держпродспоживслужбі України та Держекоінспекції України забезпечити контроль за використанням пестицидів (діючих речовин), що входять до переліку дозволених в Україні та забезпечити належний контроль за використанням пестицидів.
3. Внести зміни до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», а саме включити Держекоінспекцію України та Держпродспоживслужбу України та їхні територіальні підрозділи до переліку ЦОВВ, на які не поширюється дія цього закону у частині контролю за використанням пестицидів і агрохімікатів.
4. Міндовкілля скасувати державну реєстрацію пестицидів, які визнані токсичними та заборонені у Європі.
5. Стимулювати органічне землеробство та використання біопрепаратів для боротьби зі шкідниками, ввівши податкові канікули для підприємств.

Ціль № 7 Щонайменше 10 % сільськогосподарських територій вкриті ландшафтами з високими біорізноманіттям.

В ЄС досягнення цієї цілі планується, зокрема, за допомогою інструментів Спільної аграрної політики (The common agricultural policy CAP) та стратегічних планів, відповідно до Стратегії «Від ферми до виделки» та імплементації Оселищної директиви.

До появи людини на території **України**, 100 % її площі було вкрито природними екосистемами: хвойно-широколистяними лісами, лісостепами, степами, гірськими ландшафтами, річковими долинами, болотами та озерами. Приблизно 40 тисяч років тому на території України з'явилися люди.

Станом на сьогодні лісів лишилося близько 17 %, з них більша частина є вторинними, штучними насадженнями – плантаціями для вирощування деревини лісівниками. Степів – близько 4 %, боліт – близько 1,6 %, вод – близько 4 %. Сільськогосподарські угіддя займають більше 70 %, з них рілля – 53,3 %, забудова – близько 5 %. За останні 30 років в Україні зникло більше 10 000 малих річок, пересихають озера та болота, зникають середовища існування видів, ймовірно посилення та поширення посух, збільшення площ земель, схильних до опустелювання. Природний баланс надзвичайно порушений. Все це впливає на стан природних комплексів, температурний режим, вологість, стан ґрунтів, вод, повітря, рослинного і тваринного світу й клімат території.

На жаль, нами не було знайдено інформації з офіційних джерел (зокрема з сайту Міністерства аграрної політики та продовольства України) стосовно створення островів біорізноманіття серед сільськогосподарських угідь та проведення заходів з охорони біорізноманіття.

Важливим також є захист та збереження наявних природних територій, водоохоронних захисних смуг, лісосмуг, степів, схилових комплексів, природоохоронних територій, дотримання чинного законодавства України та розуміння в суспільстві важливості забезпечення балансу в екосистемах.

Під час проведення консультацій з громадськістю було отримано пропозиції щодо розробки законопроекту про переведення 10 % орних земель які є у власності землевласників під суміші багаторічних трав. Розпочати такі заходи

можна з тих які мають у власності ділянки площею більше 5 га, можливо встановлення грошового стимулювання для власників орної землі якщо вони переводять її на постійній основі в категорію перелогів, пасовищ, лук. Збільшення розміру стягнень за розорювання водоохоронних захисних смуг та розорювання усіх природних територій.

Ціль № 8 Щонайменше 25 % сільськогосподарських угідь використовуються для органічного землеробства, і застосування агроекологічних практик значно збільшилося.

Показник для країн ЄС на сьогодні складає 8 %, розроблений Action Plan on organic farming for 2021-2026³⁶. Триває робота з впровадження заходів щодо забезпечення того, щоб Стратегічні плани Спільної аграрної політики (САП) держав-членів ЄС встановлювали чіткі національні цінності для відповідних цілей Стратегії біорізноманіття та Стратегії “Від ферми до виделки”, що підтримуються, зокрема, інструментами САП та імплементацією Оселищної директиви.

В Україні, за даними моніторингу, проведеного Мінекономіки³⁷, у 2019 році загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та перехідного періоду склала 467 980 га (1,1 % від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України). Діє Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»³⁸.

За 9 років потрібно збільшити % земель з органічним землеробством на 24,9 %. Це допоможе екологізувати сільське господарство України та зменшити тиск на природні комплекси.

Це також вигідно з економічної точки зору. Українську органічну продукцію купують переважно країни ЄС. У 2020 році Україна посіла 4-те місце³⁹ зі 124 країн за обсягами імпортованої органічної продукції до ЄС. Протягом 2020 року до ЄС ввезено 2,79 млн. тон органічної агропродовольчої продукції, 7,8 % з якої – українська (217,2 тис. тон). Найбільшими країнами-споживачами вітчизняної органічної продукції є Нідерланди, США, Німеччина, Литва, Австрія, Велика Британія, Польща, Канада, Італія, Швейцарія. Українські виробники також експортують в Австралію та деякі азійські країни, зокрема, Китай, В'єтнам, Індію та Японію, а також здійснюють перші поставки органічної продукції до Кореїської Республіки та М'янми. Основними експортними продуктами⁴⁰ є зернові, олійні, мед, яйця, овочі та фрукти. Також експортуються макуха соняшника, борошно, олія соняшникова, шрот соняшниковий, яблучний концентрат та березовий сік.

³⁶ Organic action plan. Available from https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organic-action-plan_en

³⁷ Органічне виробництво в Україні. Режим доступу до ресурсу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed6463ce-f338-4ef0-a8a8-e778d3d0ffd1&title=OrganichneVirobnitstvoVUkraini>

³⁸ Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

³⁹ EU imports of organic agri-food products. Available from https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-market-brief-18-organic-imports_en.pdf

⁴⁰ Експорт органічної продукції з України в 2020 році – понад 200 мільйонів доларів США. Режим доступу до ресурсу: <https://organicinfo.ua/news/ukrainian-organic-export-2020/>

Кабінет Міністрів України 3 березня 2021 року затвердив Постанову “Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року”⁴¹, де офіційно встановлено ціль щодо земель під органічним виробництвом. Згідно з індикаторами цієї стратегії планується досягти показника площі земель з органічним статусом до не менш як 3 % загальної площі сільськогосподарських угідь України, що становить приблизно 1,3 млн га.

Тож Україна станом на зараз не має наміру прямувати до цілі в 25 %.

Ціль № 9 В ЄС висаджено три мільярди нових дерев у повній відповідності до екологічних принципів

В ЄС за цим напрямком розроблено “New EU Forest Strategy”⁴² та “Roadmap for planting at least 3 billion additional trees in the EU by 2030 in full respect of ecological principles”⁴³. Триває робота над розробкою “Guidelines on biodiversity-friendly afforestation and reforestation and closer-to-nature forestry practices”, збільшенням підтримки агролісомеліорації, подальшим розвитком Лісової інформаційної системи для Європи (Forest Information System for Europe, (FISE), співпраця з державами-членами ЄС, щоб забезпечити достатнє оснащення для запобігання та реагування на великі лісові пожежі.

Висадка трьох мільярдів дерев⁴⁴ з метою збільшення кількості лісів та поліпшення їх здоров'я та стійкості, буде відбуватися на території 27 країн-членів ЄС протягом 10 років. Це допоможе збільшити площу лісів в ЄС, підвищити їх стійкість та роль у зменшенні втрат біорізноманіття, пом'якшити кліматичні зміни.

В ЄС щороку з 2010 по 2015 роки висаджувалося 300 мільйонів дерев. Якщо подвоїти цей показник – досягти 600 млн дерев на рік, то до 2030 року буде висаджено додатково 3 мільярди дерев. Дерев в лісах, агролісах, в сільській та міській місцевостях мають бути висаджені та вирощуватися з дотриманням екологічних принципів, не рекомендується висаджувати дерева в районах з високою природною цінністю, наприклад, на болотах та луках, забороняється висаджувати інвазійні види. Дерев може посадити кожен зацікавлений громадянин, заохочуються до ініціативи землевласники, асоціації, компанії та державні органи. Європейська комісія підраховуватиме і контролюватиме прогрес. Вона надаватиме політичну та технічну підтримку, комунікацію та маркування та працюватиме разом із Європейським агентством з охорони навколишнього середовища над зручною платформою підрахунку та моніторингу під назвою Map My Tree. На сайті Комісії також зазначили, що це завдання не вирішить самостійно кліматичну кризу та не здолає втрату біорізноманіття, це лише доповнення до більш широких природоохоронних заходів. Заходи для поліпшення якості та кількості лісів ЄС опубліковані в новій лісовій стратегії ЄС. Дорожня карта включає завдання щодо публікації настанов з лісорозведення та відновлення лісів, розгляд питань агролісомеліорації та дерев в містах, питання участі

⁴¹ 3% земель під органічним виробництвом – ціль України 2030. Режим доступу до ресурсу: <https://organicinfo.ua/news/3percent-under-organic-production-2030/?fbclid=IwAR2RefDLIQbxat4X1A0-pytLDslPfmSGWUS8VwkGyGJoBTZ1rDJNteHOvo>

⁴² New EU forest strategy for 2030. Available from https://ec.europa.eu/environment/strategy/forest-strategy_en

⁴³ New EU forest strategy for 2030. Annex. Available from https://ec.europa.eu/environment/pdf/forests/new_EU_forest_strategy_2030_annex.pdf

⁴⁴ 3 Billion Trees Pledge. Available from https://ec.europa.eu/environment/3-billion-trees_en

у висадці, поширення інформації та брендингу, розробки моніторингової платформи, лічильника дерев.

7 червня 2021 року Президент **України** Володимир Зеленський підписав Указ «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів»⁴⁵. Відповідно до якого в Україні започаткована екологічна ініціатива «Масштабне заліснення України». В Україні діятиме проект «Зелена країна»⁴⁶ для природи й довкілля. Мета проекту – за 10 років збільшити площі лісів на один мільйон гектарів. Задля цього у найближчі три роки потрібно висадити в Україні один мільярд дерев. Прогрес з висадження дерев можна побачити на сайті проекту⁴⁷. Станом на 18.01.2022 висаджено 59 614 761 дерев.

Однак підхід до висадження мільярду дерев в Україні немає повної відповідності екологічним принципам, а інколи порушує їх й несе шкоду природним екосистемам. Ліси не мають висаджуватися в степах, оскільки степи є цінними природними комплексами, які навпаки потребують збереження, а не знищення. Під цю програму не має підпадати висадження чужорідних порід дерев, а також потрібно переглянути питання врахування робіт з лісонасадження, коли висаджують тисячі саджанців, однак скільки з них виживе, скільки буде вирубано рубками догляду невідомо. До того ж висаджувати мільярд дерев, щоб потім його зрубати, коли він досягне віку стиглості, більше схоже на розвиток лісового господарства, ніж на порятунок планети.

Ціль № 10 Значний прогрес досягнуто у відновленні територій із забрудненими ґрунтами.

В **ЄС** триває робота з прийняття сталої практики управління ґрунтами, в тому числі як частини Спільної аграрної політики. Переглядається Тематична стратегія охорони ґрунтів. Проводяться дії щодо виявлення ділянок із забрудненими ґрунтами та відновлення деградованих ґрунтів, визначення умов для їхнього доброго екологічного стану, запровадження цілей з відновлення та покращення моніторингу якості ґрунтів, вирішення проблем ущільнення ґрунтів та відновлення забруднених ґрунтів у Strategy for a Sustainable Built Environment, прийняття рішень щодо відновлення здоров'я та функцій ґрунтів у рамках місії Horizon Europe у сфері охорони ґрунтів та харчування.

За даними Європейської Комісії⁴⁸, деградація ґрунтів є серйозною проблемою в Європі, зокрема через порушення виконання ґрунтами своїх функцій та екосистемних послуг, втрати родючості, ґрунтового біорізноманіття, зниження здатності утримувати воду, порушення циклів поживних речовин. Це обумовлено або посилюється через неправильне ведення сільського господарства, лісового господарства, промисловості, туризму, містобудування. Деградація ґрунтів має прямий вплив на якість води та повітря, біорізноманіття та зміну клімату. Це також може погіршити здоров'я європейських громадян та загрожувати безпеці продуктів харчування та кормів.

Приблизно 115 мільйонів гектарів або 12 % загальної площі земель Європи схильні до водної ерозії, а 42 мільйони гектарів зазнають вітрової ерозії. Приблизно 45% європейських ґрунтів мають низький вміст органічних речовин, переважно в Південній

⁴⁵ Указ Президента України «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів». Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/2282021-39089>

⁴⁶ Створюємо ліси разом. Режим доступу до ресурсу: <https://zelenakraina.gov.ua/>

⁴⁷ Створюємо ліси разом. Режим доступу до ресурсу: <https://zelenakraina.gov.ua/>

⁴⁸ Thematic Strategy for Soil Protection. Available from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52006DC0231>

Європі, а також у районах Франції, Великобританії та Німеччини. Кількість потенційно забруднених місць у ЄС-25 оцінюється приблизно у 3,5 млн. Зміна клімату у вигляді підвищення температури та екстремальних погодних явищ посилює як викиди парникових газів з ґрунту, так і загрози, такі як ерозія, зсуви, засолення та зменшення кількості органічних речовин. Все це говорить про те, що деградація ґрунтів у Європі триватиме, можливо, більш швидкими темпами.

В **Україні** за даними ДУ “Держохорона” в рамках X туру агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення на вміст залишкових кількостей пестицидів (ГХЦГ, ДДТ, 2,4-Д), обстежено понад 17 млн га сільськогосподарських угідь. Загалом площа з вмістом перелічених полютантів, що перевищує гранично допустимі концентрації (ГДК), становить 0,06%. Виявлено площі, які забруднені лише ДДТ і становлять 0,21 тис. га, з них у Житомирській області - 0,1 ти. га, Закарпатській - 0,11 тис. га. У степовій зоні площу вище допустимих рівнів по ГХЦГ (0,05 тис. га) і на вміст ДДТ (0,36 тис. га) зафіксовано в Запорізькій області. Дещо більша площа забруднення із перевищенням ГДК ГХЦГ, ДДТ і 2,4-Д зафіксована у лісостеповій зоні й становить 2,5 тис. га, 6,12 тис. га та 2,5 тис. га, що пояснюється інтенсифікацією сільського господарства у цій ґрунтово-кліматичній зоні. Також виявлено незначні площі з перевищенням ГДК пестицидів хлорорганічної групи.

Для попередження забруднення довкілля та надходження залишкових кількостей пестицидів у трофічні ланцюги слід приділяти особливу увагу ґрунтам, які можуть бути введені в загальне землекористування, визначати та ізолювати ділянки, забруднені стійкими пестицидами, якими є санітарні зони складів агрохімікатів, летовища сільгоспавіації, полігони тощо.

Ціль № 11 Відновлено щонайменше 25 000 км вільноплинних річок.

В **ЄС** триває робота над розробкою технічних керівництв та з підтримки держав-членів ЄС щодо визначення місцезнаходження та допомоги у залученні фінансування для відновлення 25 000 км вільноплинних річок, а також щодо заходів з перегляду дозволів на водозабір та відновлення екологічних потоків.

В ЄС не існує єдиної інвентаризаційної бази даних щодо кількості існуючих гребель та водосховищ. Загальна кількість дамб, станом на 2008 рік оцінювалася в 0,6 - 1,8 млн⁴⁹. Також немає єдиної бази даних річок, з відновленою течією. За різними даними в ЄС було розібрано 4000-5000 гребель, але лишається більше 1 мільйона перешкод на річках⁵⁰.

За даними Державного агентства водних ресурсів **України** на сьогодні Водним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами України у сфері управління водними ресурсами ведення реєстру кількості річок в Україні, на яких відновлена природна течія, не передбачено.

З метою поліпшення екологічного, санітарного та гідрологічного стану водних об'єктів Держводагентством здійснюються заходи з відновлення джерел, розчищення та регулювання русел річок і водойм. У 2020 році у межах бюджетної

⁴⁹ Dam Removal Europe Report 2018 Available from <https://damremoval.eu/wp-content/uploads/2018/07/Dam-Removal-Europe-Report-2018-DEF-1.pdf>

⁵⁰ Dam Removal Europe Map. Available from <https://damremoval.eu/dam-removal-map-europe/>

програми 2707070 «Захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь, в тому числі в басейні р. Туса у Закарпатській області» було розчищено 1,41 км русла річки Черемош на території Горішньозалучанської сільської ради Снятинського району Івано-Франківської області.

У 2020 році на території Одеської області, завдяки тісній співпраці органів місцевої влади, громадськості, БУВР річок Причорномор'я та нижнього Дунаю, за підтримки Одеської обласної державної адміністрації, Держводагентства, у рамках проєкту ГЕФ/ПРООН/ОБСЕ/ЄЕК ООН «Сприяння транскордонному співробітництву та комплексному управлінню водними ресурсами в басейні річки Дністер», реалізовано проєкт з екологічного відновлення частини річки Ягорлик. Проєктом передбачалося відновлення природного русла річки шляхом ліквідації несанкціонованих перешкод (загат, насипів), створення водопропускної споруди в дамбі автодороги, на ділянці від с. Артирівка до с. Ілія, розчищення русла річки від матеріалів замулення. Після проведення таких робіт на частині русла Ягорлика від села Довжанка до села Розівка, довжиною понад 8 км, відновилися течія і тепер на місці болота знову річка і луг. Це покращило візуальний та санітарно-епідеміологічний стан території навколо, адже зник неприємний запах, який з'являвся через виділення сірководню.

Також на території Одеської області розпочато реалізацію великого проєкту з відновлення річки Великий Куяльник. Департаментом екології та природних ресурсів Одеської облдержадміністрації у вересні 2020 року укладено угоду з розробки проєктної документації на техніко-економічне обґрунтування розчистки русла річки Великий Куяльник з реконструкцією (ліквідацією) частини гідротехнічних споруд у Лиманському, Іванівському, Ширяївському, Березівському, Ананьївському, Подільському районах Одеської області.

Разом з тим, для досягнення доброго екологічного стану вод триває підготовка планів управління річковими басейнами (далі – ПУРБ), згідно із вимогами Водної Рамкової Директиви ЄС. Структурою ПУРБ передбачено розробку повного переліку програм (планів) для кожного району річкового басейну чи суббасейну, у тому числі заходів, спрямованих на покращення чи відновлення гідрологічного режиму та морфологічних показників у разі порушення вільної течії річок, гідравлічного зв'язку між руслами річок та їх заплавами, гідрологічних змін, модифікації морфології річок.

Вкрай важливим і першочерговим є забезпечення збереження природних режимів на річках України, та в їхніх заплавах, збільшення площ заповідних об'єктів в долинах річок та в їхніх басейнах. Важливою є і розробка та впровадження місцевих програм відновлення осушених у минулому боліт і торфовищ; відновлення і підтримання в природному стані водоохоронних зон і прибережних захисних смуг.

У басейнах річок важливим є збільшення площі лісових природних комплексів, обмеження господарських та санітарних рубок у лісах, що мають водоохоронне, водорегулююче та берегоукріплювальне значення; екологізація сільського господарства: встановлення контролю за використанням пестицидів та внесенням хімічних добрив, зменшення обсягів їхнього використання та перехід

на екологічні технології; зменшення обсягів неконтрольованого зрошення; відновлення та підтримання полезахисних та придорожніх лісонасаджень.

Також за результатами консультацій з фахівцями було отримано рекомендації, що роботи з відновлення природного стану річок потрібно почати на природоохоронних територіях, зокрема на територіях регіональних ландшафтних парків.

Ціль № 12 На 50 % зменшиться кількість охоронюваних видів, які потерпають від інвазійних чужорідних видів.

В ЄС триває робота щодо впровадження EU IAS Regulation та іншого відповідного законодавства та міжнародних угод, щоб мінімізувати та, де це можливо, усунути інтродукцію та поширення чужорідних видів.

Відповідно до Regulation (EU) № 1143/2014 of the of European Parliament and of the Council of 22 October 2014 щодо попередження і управління інтродукцією та поширенням інвазивних чужорідних видів близько 12 000 видів в навколишньому середовищі Союзу та в інших європейських країнах є чужорідними, з них приблизно 10-15 % вважаються інвазивними⁵¹. Відповідно до вищезазначеного рішення прийнято список інвазивних чужорідних видів для країн ЄС (Regulation (EU) 2016/1141). У контексті наближення законодавства України до законодавства ЄС прийняття і впровадження Україною стратегії і плану заходів щодо поводження з інвазивними та чужорідними видами будуть слугувати гармонізації зусиль з протидії їх поширенню у транскордонному контексті. В Стратегії зі збереження біорізноманіття зазначено, що з 1872 видів, які зараз вважаються вразливими в Європі, 354 перебувають під загрозою зникнення через інвазійні чужорідні види.

За даними Міндовкілля **України** завдання щодо запобігання розповсюдженню інвазійних видів та контролю за появою та розповсюдженням таких видів у природних екосистемах, у тому числі морських, визначено ціллю 4 Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджених Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697 - VIII.

До Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2021 року № 443, включено захід стосовно розроблення плану дій щодо боротьби з інвазійними, переліку та критеріїв визначення чужорідних видів, що становлять загрозу природним екосистемам та біорізноманіттю України.

У 2019 році на замовлення Міндовкілля Державною установою “Інститут еволюційної екології НАН України” було виконано науково-дослідну роботу “Організаційно-правові та методичні засади оцінки ризиків, контролю розповсюдження інвазійних чужорідних видів, що становлять загрозу природним екосистемам та біорізноманіттю України, опрацювання структури інформації про них у відкритій електронній базі даних”. У рамках зазначеної науково-дослідної роботи науковцями підготовлено попередній перелік ІЧВ в Україні, науково обґрунтовані критерії віднесення видів до категорії ІЧВ,

⁵¹Regulation (EU) No 1143/2014 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 on the prevention and management of the introduction and spread of invasive alien species. Available from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOL_2014_317_R_0003

оцінки ризиків та рівнів їхнього впливу на біорізноманіття, екосистеми, здоров'я населення та господарську діяльність тощо.

Реалізація цієї стратегії забезпечуватиметься шляхом виконання плану заходів, розроблення якого передбачено протягом шести місяців після її затвердження відповідним Указом Президента України.

Зазначений план заходів, який міститиме перелік конкретних заходів, строки їх виконання і відповідальних виконавців, розроблятиметься за участі зацікавлених центральних органів виконавчої влади, а також наукових та громадських організацій.

Кабінет Міністрів України листом від 07 вересня 2021 року подав проект Указу Президента України про рішення Ради національної безпеки і оборони "Про Стратегію біобезпеки та біологічного захисту" для розгляду під час засідання Ради національної безпеки та оборони України (РНБОУ).

На виконання Указу Президента України від 14 вересня 2020 року № 392 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України" Міндовкілля разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади розроблено проєкт Стратегії біобезпеки та біологічного захисту. Одним із основних завдань цієї Стратегії є запобігання проникненню, встановлення контролю за поширенням, вилучення та пом'якшення (мінімізація) несприятливого впливу інвазивних чужорідних видів на природні екосистеми, господарську діяльність та здоров'я людини шляхом удосконалення державної політики, нормативно-правової бази та інституційних спроможностей, підвищення рівня поінформованості та науково-методичного забезпечення, розроблення і забезпечення реалізації відповідних практичних заходів.

Поки що точно невідомо скільки охоронюваних видів потерпає від інвазійних видів. Це питання, а також розроблення та виконання заходів для мінімізації / усунення такого шкідливого впливу буде вирішене при опрацюванні проєкту плану з реалізації Стратегії.

У 2019 році Міндовкілля розробило "Національну стратегію щодо поводження з видами-вселенцями інвазійними чужорідними видами флори і фауни в Україні на період до 2030 року"⁵². Стратегією передбачено розроблення та затвердження Національного плану заходів з реалізації Стратегії та відповідних планів заходів на місцевому рівні. Стратегію не прийнято. Питання поводження з інвазивними та чужорідними видами включені до Стратегії біобезпеки та біологічного захисту, досягнення цілей якої здійснюватиметься двома етапами: перший 2021- 2025 року, другий 2026-2030 роки.

Ціль № 13 Втрати поживних речовин з добрив зменшуються на 50 %, що призводить до скорочення використання добрив щонайменше на 20 %.

В ЄС розроблено "Zero Pollution Action Plan for Air, Water and Soil, including a set of indicators for the progressive reduction of pollution and establishment of baselines" та нову

⁵² Мінприроди розробило Національну стратегію щодо поводження з видами-вселенцями інвазійними чужорідними видами флори і фауни в Україні на період до 2030 року. Режим доступу до ресурсу: <https://mepr.gov.ua/news/33369.html>

“EU Chemicals Strategy for Sustainability”. Триває розробка дій, що сприяють досягненню мети нульового забруднення за рахунок зменшення втрат поживних речовин від азотних та фосфорних добрив до кількостей у безпечних межах планети.

За даними Інституту охорони ґрунтів **України**, в сучасних умовах для підвищення родючості ґрунтів та досягнення стабільного високого врожаю систему застосування добрив необхідно поліпшувати, щоб ліквідувати дефіцит усіх елементів живлення. Найдоступнішим контролем за станом родючості ґрунтів є вивчення балансу поживних речовин, що дає змогу визначити наскільки внесення елементів живлення з добривами покриває їх витрати з врожаєм сільськогосподарських культур.

Розрахунки балансу поживних речовин є науковою основою агротехнологій, які спрямовані на охорону та відтворення родючості ґрунтів, отримання сільськогосподарської продукції високої якості.

Розрахунок балансу поживних речовин у ґрунтах України свідчить, що в країні складається несприятливий режим мінерального живлення рослин, який є наслідком недостатньої компенсації кількості біогенних елементів, винесених з ґрунту врожаєм сільськогосподарських культур.

У землеробстві сільськогосподарських підприємств України в середньому за 2016-2019 роки у ґрунтах сформувався від'ємний баланс поживних речовин, який становить мінус 76,1 кг/га, або мінус 1253,8 тис. тонн. За такої умови за вказаний період надходження в середньому становило 463,5 кг/га поживних речовин, а винос - 705,5 кг/га. Інтенсивність балансу становила лише 65,7 %.

Найменший баланс був у 2017 і 2018 роках, де показник становив мінус 67,8 та мінус 69,7 кг/га відповідно. Найбільш від'ємний баланс поживних речовин спостерігався у 2019 році - 83,8 кг/га.

Удобрення має беззаперечний вплив на родючість ґрунтів, збільшення врожаю сільськогосподарських культур і покращення їх якості. Доведено, що мінеральні добрива підвищують врожай сільськогосподарських культур на 30-40% і більше. Але таку прибавку врожаю вони можуть забезпечувати лише при правильному їх застосуванні та в необхідних обсягах. Адже саме науково обґрунтоване використання добрив дозволяє одержувати біологічно цінну рослинницьку продукцію із високою та сталою врожайністю.

За даними статистичної звітності з 2011 по 2020 рік сільськогосподарськими підприємствами України в середньому щороку вносилися з мінеральними добривами 1750 тис. тонн поживних речовин, в тому числі: азоту - 1201,3, фосфору - 297,2, калію - 251,5 тис. тонн. Найбільше поживних речовин мінеральних добрив внесено у 2020 році - 2483,9 тис. тонн, а найменше у 2011 - 1362,4 тис. тонн.

За останні 10 років норма внесення поживних речовин мінеральних добрив збільшилася з 68 кг/га до 140 кг/га посівної площі, з них азотних - з 48 кг/га до 97 кг/га, фосфорних - з 11 кг/га до 24 кг/га та калійних - з 9 кг/га до 19 кг/га. Внесення мінеральних добрив на 1 га посівної площі протягом цього періоду збільшилося в 2

рази. Але й надалі основну частку внесених мінеральних добрив складають азотні (близько 70 %).

“Аналізуючи динаміку застосування мінеральних добрив сільськогосподарськими підприємствами за останні 10 років, можна дійти висновку, що скорочення обсягів внесення добрив не передбачається”, - зазначено в офіційному листі Інституту.

Ціль № 14 Міста з населенням в не менше ніж 20 000 жителів мають амбітні Плани міського озеленення.

В ЄС Більше 50 міст вже підписали Green City Accord⁵³. Ця угода передбачає, що місцева влада зобов'язується досягти амбітних екологічних цілей до 2030 року щодо повітря, води, природи та біорізноманіття, циркулярної економіки, відходів та шуму.

Триває робота над створенням Технічних керівництв щодо озеленення міст та допомоги для мобілізації фінансування та розбудови спроможності держав-членів, місцевих та регіональних органів влади, у тому числі для розробки Планів екологізації міст. Створенням платформи ЄС для озеленення міст відповідно до нової «Угоди про зелене місто». Розробка Планів озеленення міст.

В Україні це питання належить до компетенції Міністерства з питань житлово-комунального господарства України. Благоустрій населених пунктів⁵⁴ - комплекс робіт з інженерного захисту, розчищення, осушення та озеленення території, а також соціально-економічних, організаційно-правових та екологічних заходів з покращення мікроклімату, санітарного очищення, зниження рівня шуму та інше, що здійснюються на території населеного пункту з метою її раціонального використання, належного утримання та охорони, створення умов щодо захисту і відновлення сприятливого для життєдіяльності людини довкілля. Озеленення населених місць⁵⁵ - комплекс робіт зі створення і використання зелених насаджень у населених пунктах, або інакше, система зелених насаджень населених пунктів.

Організація розвитку та утримання зелених зон населених пунктів Законом України "Про благоустрій населених пунктів" покладається на органи місцевого самоврядування. Законом передбачено: "Рішення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо благоустрою території певного населеного пункту є обов'язковим для виконання розміщеними на цій території підприємствами, установами, організаціями та громадянами, які на ній проживають". Виходячи з цього місцеві органи влади визначають уповноважений орган чи/або відповідальних осіб, які б відповідали за розвиток і контроль у сфері зеленого господарства. Уповноважений орган або визначені особи аналізують генеральний план розвитку населеного пункту, матеріали інвентаризації, звіти тощо і готують рішення виконавчої влади щодо розроблення програми розвитку та збереження зелених зон окремого населеного пункту на перспективу. В розробленні такої

⁵³ Green City Accord: ceremony for signatories. Available from https://ec.europa.eu/environment/news/green-city-accord-ceremony-signatories-2021-07-22_en

⁵⁴ Закон України «Про благоустрій населених пунктів». Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#n21>

⁵⁵ Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0880-06#Text>

програми повинні брати участь архітектори, які розробляли генеральний план, спеціалісти зеленого господарства, наукові та інші працівники. У програмі передбачається збільшення території під зеленими насадженнями виходячи з нормативів, передбачених будівельними нормами, а саме: території під будівництво нових підприємств, установ, організацій, створення нових парків, скверів відповідно до генерального плану, реконструкція наявних зелених насаджень тощо.

Окремим розділом у програмі повинно бути утримання зелених насаджень, для чого вивчається вся територія населеного пункту, встановлюються власники чи користувачі цих територій з урахуванням прилеглих територій - відповідальних за їхнє утримання. Безхазяйні території утримуються за рахунок коштів місцевих органів самоврядування. Програма широко обговорюється в пресі та з громадськістю населеного пункту, після чого затверджується органами місцевого самоврядування. Програма є обов'язковою для виконання всіма підприємствами, організаціями, установами, громадянами, які в ній передбачені. Така програма щорічно коригується з урахуванням розвитку населеного пункту.

Низка міст України має плани розвитку зелених зон. Зокрема й місто Київ. Однак, на прикладі міста Києва можна визначити основні тенденції в цьому напрямку. Зелені зони міста Києва постійно знищуються, віддаються під забудову, зазнають різноманітного антропогенного впливу (засмічення, скидання стоків, облаштування сніготайок, пошкодження та вирубування дерев, надмірної рекреації, пошкодження ґрунтового та рослинного покриву під час проведення джипінгу та мотокросу, підпали рослинності, надмірне використання солі в зимовий період, варварське обрізання дерев, яке призводить до їх загибелі, асфальтування місць, де раніше зростали дерева вздовж доріг та ін.), що є порушенням чинного природоохоронного законодавства України. Усі види впливу, наведені вище, були зафіксовані нашою організацією під час обстеження зелених зон міста Києва, а також водних об'єктів. Члени громадських організацій, які захищають зелені зони зазнали погроз, нападів, побиття, знищення майна, зафіксоване навіть вбивство.

Ситуація вкрай складна. Відповідно до планів забудови вже є проєкти знищення територій на Осокорківських луках, в урочищі Горбачиха, Голосіївському національному природному парку, територіях навколо Пирогово, вздовж вулиці Микільсько-Слобідської, озера Вирлиця в складному стані перебувають малі річки міста Києва та зелені зони навколо них, території та об'єкти ПЗФ в місті. Потрібне проведення розслідування щодо погодження та виконання проєктів та планованої діяльності структурними підрозділами КМДА. Зокрема, надання висновків про допустимість планованої діяльності в рамках процедури оцінки впливу на довкілля.

Ціль № 15 Жодні хімічні пестициди не використовуються у чутливих районах, таких як міські зелені зони ЄС.

В ЄС це зобов'язання буде розглянуто як частина Цілі № 6, а саме в рамках перегляду Директиви про стале використання пестицидів (Sustainable Use of Pesticides

Directive⁵⁶), включаючи вдосконалення її положень про інтегровану боротьбу зі шкідниками та посилені дії для забезпечення того, щоб хімічні пестициди не використовувалися в чутливих районах, таких як міські.

В **Україні** Державними санітарними правилами “Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві” ДСанПІН 8.8.1.2.001-98⁵⁷ визначено, що застосування пестицидів у містах та інших населених пунктах з метою захисту зелених насаджень допускається лише у випадках, коли лісогосподарські, біологічні, фізико-механічні та карантинні заходи не дають належного ефекту та встановлено заборону на застосування пестицидів для захисту зелених насаджень на території лікувально-профілактичних і дитячих установ, спортивних майданчиків, підприємств харчової промисловості, а також всередині густонаселених житлових кварталів. Дані правила є частиною санітарного законодавства та є обов’язковими для дотримання всіма підприємствами, установами і організаціями, приватними господарствами та особами, що проводять будь-які дії з пестицидами.

Також статтею 33 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” визначені повноваження у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища, де визначено, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

- підготовка і подання на затвердження ради проєктів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;
- підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об’єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні;
- внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об’єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам’ятниками природи, історії або культури, які охороняються законом, підготовка і внесення на розгляд ради пропозиції щодо прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами “сезону тиші” з обмеженням господарської діяльності та добуванням об’єктів таринного світу;
- здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поведінки з побутовими та виробничими відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення.

Відповідно до Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 № 614, одним із основних завдань міністерства є забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки, а також забезпечення формування державної політики у сфері поведінки з пестицидами та агрохімікатами.

⁵⁶ Sustainable use of pesticides. Available from https://ec.europa.eu/food/plants/pesticides/sustainable-use-pesticides_en

⁵⁷ Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві. Державні санітарні правила ДСП 8.8.1.2.001-98. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001282-98#Text>

Можна зробити висновок, що в Україні частково заборонено використання пестицидів в зелених зонах міст, однак повної заборони поки що не запроваджено, тому потрібно внести зміни в чинні нормативно-правові акти, зокрема, Державні санітарні правила “Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві” ДСанПІН 8.8.1.2.001-98

За результатами консультацій з фахівцями нами було отримано рекомендацію про те, що правила використання пестицидів і агрохімікатів потрібно переглянути і внести зміни з врахуванням сучасних технологій. Збільшити відвідуваність за порушення норм чинного законодавства, та врегулювати чіткі межі використання та застосування засобів у необхідності з агротехнічними паспортами.

Ціль № 16 Негативний вплив на чутливі види та природні оселища, в тому числі на глибоководному морському дні, через риболовлю та видобувну діяльність суттєво зменшений для досягнення належного екологічного стану.

В ЄС триває робота за такими завданнями:

- Смертність від риболовлі підтримується або знижується на рівні MSY або нижче;
- Новий план дій щодо збереження рибних ресурсів та захисту морських екосистем
- Забезпечення узгодженості національних морських просторових планів, які будуть подані державами-членами, з цілями цієї стратегії, та застосування ними екосистемного підходу до управління для зменшення негативного впливу риболовлі, видобутку та іншої діяльності людини на чутливі види і середовища проживання
- Встановлення заходів з управління рибальством в усіх морських охоронних зонах відповідно до чітко визначених цілей збереження та на основі найкращих наявних наукових порад.

Відповідно до порядку денного Міжнародного управління океаном, до кінця 2020 року ЄС підтримає укладення амбітної юридично обов'язкової угоди щодо морського біологічного різноманіття районів, що лежать поза межами національної юрисдикції (marine biological diversity of areas beyond national jurisdiction — BBNJ). Потрібно встановити чіткі глобальні процедури виявлення, визначення та ефективного управління екологічно репрезентативними морськими заповідними зонами у міжнародних водах. Його слід ратифікувати та впровадити якомога швидше.

ЄС також повинен використати всі свої дипломатичні важелі та широке інформаційне охоплення, щоб допомогти укласти угоду про визнання трьох обширних морських заповідних акваторій у Південному океані, дві з яких (у Східній Антарктиді та в морі Уедделла) були запропоновані у співпраці з ЄС. Якщо Угода буде прийнята, це стане одним з найбільших актів заповідання природи в історії.

Продовжуватиметься робота з країнами-партнерами та регіональними організаціями щодо впровадження заходів із захисту та сталого використання чутливих морських екосистем та видів (у тому числі в районах, що лежать поза межами національної юрисдикції) з акцентом на «гарячі точки» морського біорізноманіття. ЄС повинен продовжувати підтримувати малі острівні країни, що розвиваються, та інші відповідні

країни-партнери, заохочуючи їх брати участь в засіданнях регіональних та глобальних організацій та органів, а також виконувати відповідні міжнародні зобов'язання та положення.

ЄС застосовуватиме принцип нульової толерантності до незаконного, непідзвітного та нерегульованого (ННН) рибальства та буде боротися із переловом, в тому числі через переговори Світової організації торгівлі (WTO) про Глобальну угоду щодо скасування певних шкідливих субсидій у галузі рибальства.

У ході міжнародних переговорів ЄС повинен виступати за те, щоб морські корисні копалини, що знаходяться на міжнародному районі морського дна, не могли бути використані до тих пір, поки не буде достатньо досліджений вплив видобутку корисних копалин з глибоководного морського дна на морське середовище, біорізноманіття і діяльність людини, будуть зрозумілі ризики, а технології та оперативні практики не будуть наносити серйозної шкоди довкіллю відповідно до принципу застереження та з урахуванням вимог Європарламенту. Паралельно ЄС буде продовжувати фінансувати дослідження щодо впливу глибоководного видобутку та технологій, дружніх до довкілля. ЄС також повинен вимагати більшої прозорості у діяльності міжнародних органів, таких як Міжнародний орган з морського дна (МОМД).

Міндовкілля **України** забезпечує регулювання впливу рибогосподарської діяльності в межах компетенції під час розгляду проектів нормативно-правових актів у сфері рибного господарства, зокрема проектів режимів та правил рибальства, лімітів та прогнозів допустимого використання водних біоресурсів загальнодержавного значення, що надходять на погодження від Держрибагентства.

Так, режимами рибальства встановлюється на відповідний термін сукупність вимог, умов та заходів щодо обсягів робіт з відтворення водних біоресурсів за їх віковими та видовими характеристиками, строків лову, типів і кількості знарядь та засобів лову, обсягів вилучення, регламентації любительського та спортивного рибальства, ощадливого використання водних біоресурсів рибогосподарського водного об'єкта (його частини).

Питання впливу видобувної діяльності на чутливі види та природні оселища, в тому числі на глибоководному морському дні, вирішується під час здійснення оцінки впливу на довкілля планованої діяльності відповідно до Закону України "Про оцінку впливу на довкілля". Наказом Міндовкілля від 15 березня 2021 року № 193 затверджено Загальні методичні рекомендації щодо змісту та порядку складання звіту з оцінки впливу на довкілля. На сьогодні Міндовкілля підготовлено проєкт Методичних рекомендацій з підготовки звіту з оцінки впливу на довкілля для діяльності з видобування корисних копалин⁵⁸.

Ціль № 17 Побічний прилов видів ліквідується або зменшується до рівня, який дозволяє відновлення і збереження популяцій.

В ЄС триває робота щодо підтримки переходу на більш вибіркові та менш шкідливі прийоми риболовлі через EMFAF, встановлення порогових значень цілісності морського дна, забезпечення того, що держави - члени здійснюють моніторинг

⁵⁸ Розпочато обговорення проєкту «Методичних рекомендацій з підготовки звіту з оцінки впливу на довкілля для діяльності з видобування корисних копалин». Режим доступу до ресурсу: <https://mepr.gov.ua/news/37911.html>

прилову та - відповідно до DCF - активізують збір даних про випадковий вилов чутливих видів та вживають необхідних заходів для ліквідації або, де це неможливо, мінімізації прилову.

В Україні ситуація склалася таким чином, що велика кількість китоподібних, зокрема, морських свиней, щорічно випадково гине у знаряддях рибальства. Переважна більшість випадків прилову стосується донних зябрових сіток, які офіційно встановлюють на промислі камбали-калкана та скатів, а також катрана, промисел якого в Україні тимчасово припинений в останні 10 років. Крім цього, небезпечними для прилову морської свині є неспеціалізовані трьохстінні ставні сітки (сітки з поріжжю), які історично застосовувались для лову осетрових, а зараз використовуються для лову піленгаса з приловом інших видів або в авандельтах річок для так званих частикових риб (сома, сазана тощо). Для деяких популяцій, зокрема, морських свиней в Азовському морі, випадковий прилов є одним з найважливіших факторів смертності, що веде до зменшення чисельності популяції в середньостроковій перспективі: за оцінками демографічних показників та даними моделювання популяційної структури, чисельність цієї популяції за 12 років зменшилась більш ніж в 2 рази, а максимальна тривалість життя впала з 20 до 12 років. Проте прямих оцінок загибелі китоподібних від потрапляння в знаряддя рибальства у водах України наразі немає через повну відсутність системи сповіщень від рибалок щодо випадкового прилову морських ссавців.

Згідно з чинним законодавством, рибалка, який виявив в рибальських сітках загиблу особину з виду китоподібних, підлягає адміністративній та кримінальній відповідальності. Тому повідомляти відповідні органи рибалки не бажають під загрозою притягнення їх до відповідальності. Вилов видів, яким загрожує вимирання, також повинен бути ліквідований або зменшений до рівня, що забезпечує повне відновлення. Це також має стосуватися тих видів, що знаходиться в поганому природоохоронному стані чи не мають належного екологічного статусу. Крім того, побічний ненавмисний прилов (by-catch) інших видів необхідно виключити або, де це неможливо, мінімізувати, щоб не загрозувати природоохоронному стану популяцій. Для цього необхідно збільшити збір даних про побічний прилов всіх вразливих видів риб і інших морських видів. Крім того, заходи з управління рибним господарством мають бути прийняті у всіх морських природоохоронних акваторіях відповідно до чітко визначених цілей охорони та на основі найкращих наявних наукових рекомендацій.

Законодавством встановлено розміри компенсації державі за незаконне добування, знищення китоподібних червонокнижних видів - 100 000 гривень за одну знищену особину кожного з трьох чорноморських видів китоподібних. Крім того, немає процедури отримання науковими установами, що здійснюють дослідження морських екосистем, інформації про обсяги прилову китоподібних.

Ймовірно, що ризик бути притягнутим до відповідальності стримує своєчасне оповіщення рибалками про такий прилов. Наявність системи сповіщень необхідна для збору інформації щодо інтенсивності приловів в знаряддях рибальства та вживання заходів зі зменшення та попередження випадкової загибелі китоподібних. Серед іншого, брак довіри серед рибальської спільноти не сприяє можливості експериментального застосування нових приладів та технологій для зменшення прилову. Проблема ускладнена тим, що окрім офіційного лову, у водах України поширений незаконний промисел (браконьєрство), обсяги якого та вплив на китоподібних важко оцінити. Можна стверджувати, що знаряддя незаконного вилову, який націлений в першу чергу на цінні морські ресурси, є найнебезпечнішими з точки зору випадкового прилову китоподібних.

Одним зі шляхів вирішення питання випадкового прилову є застосування акустичних відлякувачів для китоподібних – пінгерів, – які у воді періодично видають звукові сигнали (в тому числі, високочастотні), що відлякують дельфінів. Прикладами таких сигналів, що застосовуються на практиці, є звуки косаток, які в природі полюють на дрібних дельфінів та морських свиней. Пінгери у вигляді поплавків чіпляють на рибальські сітки, строк їхньої дії залежить від виробника та часу перебування у воді. Прилади починають працювати як тільки на спеціальний датчик потрапить вода. Ці технології мають пройти наукове випробування в умовах Чорного і Азовського морів для оцінки їх ефективності, підбору найкращих сигналів та режимів роботи, а також оцінки звикання китоподібних до їх дії.

За даними Міндовкілля Режимми рибальства в басейнах Чорного і Азовського морів у 2021 році, затверджених відповідно наказами Міндовкілля від 08 лютого 2021 року № 87 та від 2 березня 2021 року № 161 визначено, що прилов заборонених до промислу водних біоресурсів та водних біоресурсів на які під час промислу розповсюджується період нерестової заборони, а також тварин, що не належать до водних біоресурсів (земноводні, плазуни, птахи та ссавці), слід негайно повернути у природне середовище незалежно від їх стану. У разі прилову живих китоподібних, користувач водних біоресурсів зобов'язаний максимально швидко звільнити тварин. За потреби допомога морським ссавцям надається на місці з подальшим поверненням їх до природного середовища. Крім цього, регулюються питання щодо обмежень на вилов та прилов цінних видів водних біоресурсів, зокрема калкана чорноморського.

Відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно з Положенням про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 614, Міндовкілля є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який серед іншого забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної та генетичної безпеки.

Відповідно до Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року № 895, Держрибагентство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства і який серед іншого реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства.

За результатами консультації зі співробітником Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України та Українського наукового центру екології моря нами було зроблено висновок, вкрай важливо підтримати наполегливу рекомендацію Наукового комітету АССОВАМС, яка буде винесена на Зустріч сторін, щодо прилову чорноморських китоподібних, а також підтримати її імплементацію - моніторинг приловів, дослідження і впровадження засобів зниження прилову.

Спільно з науковцями Інституту зоології, Українського наукового центру екології моря та Environmental Law Alliance Worldwide в рамках написання ЕПЛ

аналітичного документа «Захист морських ссавців на території України»⁵⁹ було розроблено рекомендації щодо охорони морських ссавців в природних умовах. Серед них рекомендації щодо зменшення прилову китоподібних.

1. Вжити відповідні заходи для проведення тренінгів та створення просвітницьких матеріалів для рибалок щодо попередження попадання китоподібних у сітки та інші знаряддя вилову морських біоресурсів, вжиття заходів для випуску китоподібних, які потрапили у такі знаряддя, у море, охорони оселищ китоподібних, повідомлення про прилов тощо;
2. Вжити заходи для фінансового забезпечення здійснення регулярного моніторингу чисельності китоподібних у національних морських водах, вжити заходи для співпраці у здійсненні такого моніторингу із іноземними країнами.
3. Розробити процедуру інформування про випадковий прилов китоподібних, процедуру дій в разі випадкового вилову живої та мертвої тварини, умови повідомлення про такий прилов та випуск живої тварини в природне середовище, чи передачі загиблої тварини науковим закладам на дослідження. Внести відповідні зміни до КпАП та ККУ: зокрема, встановити відповідальність за умисний прилов, тобто визначити, що випадковий прилов за умов належного повідомлення та надання інформації та решток тварини компетентним органам та науковим організаціям не є порушенням закону.
4. Вжити заходи для сприяння видам промислу морських біоресурсів, що не заподіюють шкоди китоподібним (лов рапани тощо), а також розвитку аквакультури.
5. Внести зміни у Кримінальний кодекс України щодо встановлення кримінальної відповідальності за умисне вилучення живих китоподібних з Чорного та Азовського морів.
6. Розробити та затвердити методика проведення оцінки впливу на довкілля планованої діяльності, яка може мати негативний вплив на китоподібних, включаючи рибальство, морську розвідку і експлуатацію корисних копалин, морські види спорту, туризм та спостереження за китоподібними, та передбачити у методиці рекомендований перелік екологічних умов здійснення таких видів діяльності.
7. Доповнити Правила промислового рибальства в басейні Чорного моря, та Правила рибальства в басейні Азовського моря заборонаю тримати на борту або використовувати для рибальства одну чи кілька наплавних сіток, індивідуальна або загальна довжина яких перевищує 2,5 кілометра, а також обов'язком залучення наукового спостерігача під час певних видів рибного промислу.

Матеріал підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного Фонду «Відродження» в межах грантового компоненту проєкту EU4USociety. Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження» та Європейського Союзу.

#ПрямуємоРазом #MovingForwardTogether #EU4USociety

⁵⁹ Аналітичний документ «Захист морських ссавців на території України». Режим доступу до ресурсу: <http://epl.org.ua/eco-analytics/zahyst-morskyh-ssavtsiv-na-terytoriyi-ukrayiny/>